

Г.М. Сагіної, та інших учених. Однак основна їх увага була зосереджена на питаннях розвитку організаційно-правових форм господарювання чи окремих аспектів вітчизняного ринку плодоягідної продукції, а світовий розглядався лише частково, зводячись, як правило, до аналізу динаміки окремих показників або ширше до одного з видів продукції. Практично відсутнє комплексне вивчення ситуації на світовому ринку на прикладі окремих країн.

Метою цієї статті є дослідити кон'юнктурні процеси ринку плодів у світі та особливості розвитку.

Методика. У дослідженнях керувалися методичними підходами до моніторингу кон'юнктури на продовольчих ринках і плодів зокрема [4, 7].

Результати. У 2011 р. за рівнем виробництва у світі переважали банани та яблука – відповідно 107,1 та 75,5 млн. т. Третє місце займали апельсини – 69,5 млн. т. Під їх насадженнями зосереджені найбільші площі – 5,3; 4,7; 3,9 млн. га відповідно. Таким чином, саме ці культури серед плодів є світовими лідерами за показниками: площі, виробництво та врожайність.

Основним виробником плодів серед країн, за даними 2008-2011 рр. є Китай. Так, у 2011 році його частка у вирощуванні яблук становила 47,7% (36,0 млн. т). Це пояснюється перш за все наявністю дешевої робочої сили, тоді як виробництво плодів є досить трудомістким процесом. Китай – найбільш населена країна – тут проживає 1338,6 млн. осіб. При цьому основна маса доходів (45%) зосереджується у найбагатших сім'ях (10% усього населення). Їх доход у 40 разів перевищує доходи найбідніших верств (10% населення), що змушує останніх працювати за дуже низьку плату [5, с. 21]. У Китаї вирощуються практично всі види плодів. Одним з основних напрямів аграрної реформи в цій державі є формування продовольчого ринку та розвиток системи сільської кредитної кооперації. У 2011 р. частка площ плодоносних насаджень Китаю становила 10,9 млн. га (32% світових 34,6 млн. га), а частка валових зборів – 133,0 млн. т плодів, або 27% світових (492,1 млн.).

Слід зауважити, що в Китаї, незважаючи на лідерство у вирощуванні слив, персиків і нектаринів, а також груш, рівень їх виробництва на одну особу в рік досить низький – відповідно 0,02; 0,02 та 0,07 кг. Найбільше вирощується яблук – 26,9 кг, при чому ціни на них нижчі ніж на інші плоди в кілька разів, наприклад, у 2011 році вони були у 2 рази дешевші за груші, персики та нектарини.

Особливе місце в раціоні харчування населення світу серед плодів займають банани, навіть у тих країнах, де вони не виробляються, в т.ч. й в Україні. Так, у 2011 р. саме їх найбільше припадало на особу – 15,3 кг (рис. 1). Норма споживання бананів у розвинених країнах становить близько 130 кг на особу в рік. Лідером їх світового експорту є Латинська Америка, яка щорічно поставляє близько 500 млн. коробок (1 коробка дорівнює в середньому

20 кг), зокрема, Еквадор – майже 30%, або 5,2 млн. т. 50-55% бананів реекспортується з США, Німеччини, Японії, Італії, Франції, Бельгії.

В цілому з підвищенням рівня вирощування плодів між країнами посилюється конкуренція за ринки збуту. Щорічно збільшуються обсяги експортних та імпорتنних поставок – на 10-15%. Основну частку у світовій торгівлі займають банани – 40-45% (17-19 млн. т). Загалом експорт плодів становить близько 15% їх світового виробництва, а це – 45-46 млн. т.

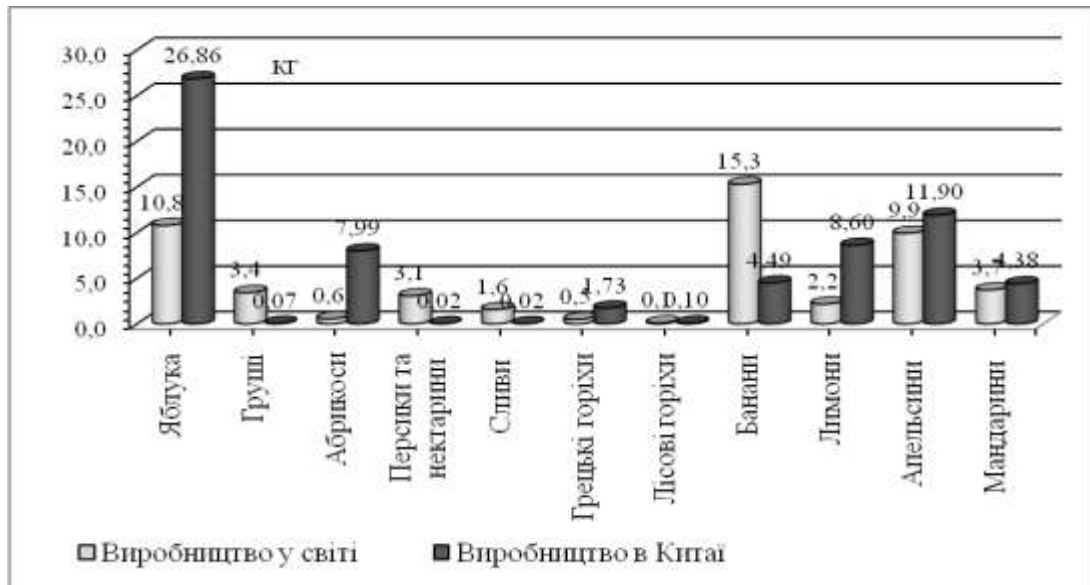

Рис. 1. Виробництво плодів у світі та в Китаї, зокрема у 2011 р., кг на особу в рік

Джерело: розраховано за даними FAO [8].

Світовим лідером імпорتنних поставок багатьох видів плодів є Росія, зокрема й тих, що відзначаються високим потенціалом вирощування в Україні: яблука (у 2011 році – 1157,7 тис. т, або 14%), груші (419,3, або 16%), абрикосів (61,9, або 24%) і слив (70,3 тис. т, або 12%). Вартість плодів, що могли б у перспективі постачатися на російський ринок з нашої країни, становила у 2010-2011 рр. 1,5-1,8 млрд. дол. (рис. 2). Серед цитрусових Росія найбільше порівняно з іншими країнами-імпортерами ввозить мандарини – 739,3 тис. т (15%). Безперечно, що вона для України є найвигіднішим покупцем плодів з огляду на їх територіальне розміщення та недостатню місткість ринку. Основними світовими експортерами плодової продукції є Китай, Іспанія та США.

Зауважимо, що в таких країнах ЄС, як Італія, Польща, Німеччина, Австрія, часто спостерігається перевиробництво яблук. Наприклад, у 2009 році в Італії їх запаси на кінець року перевищували 225 тис. т, що на 82% більше за цей минулорічний показник, а в Польщі

становили 25 тис. т, або в 1,5 раза вище за 2008 р. У цих країнах виникають складнощі при реалізації плодів сортів Гала та Голден Делішес через значні обсяги їх виробництва, але попит імпортерів низький. Як наслідок тут надзвичайно знизилися закупівельні ціни переробних підприємств на яблука – протягом 2007-2009 рр. з 0,2 до 0,03-0,04 євро за 1 кг.

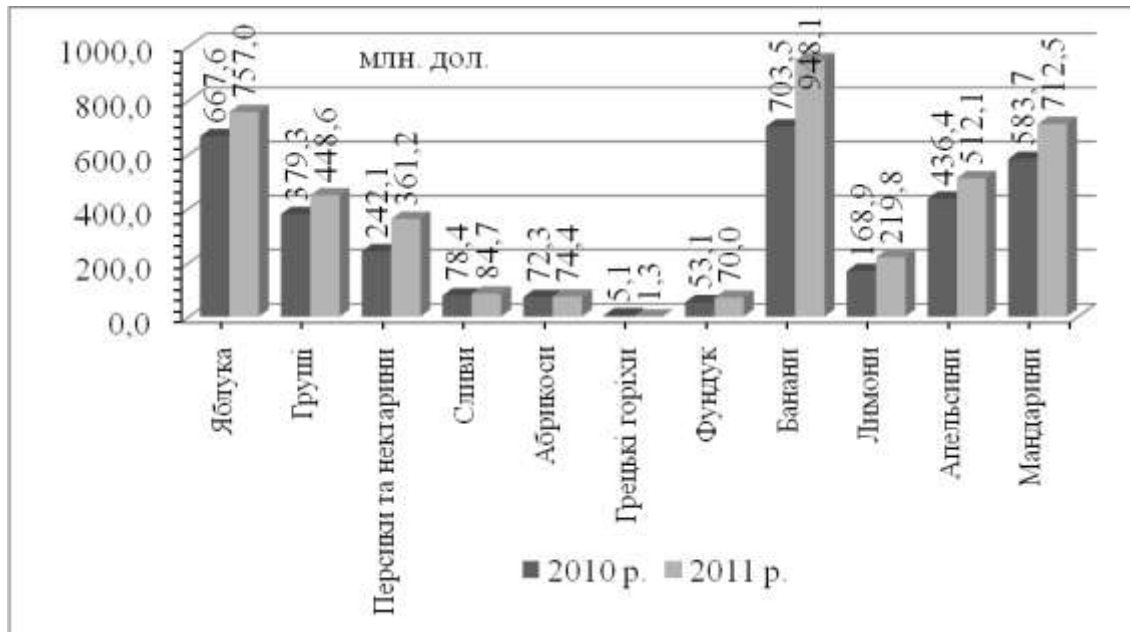

Рис. 2. Вартість світових імпорتنних поставок плодів у Росію, млн. дол.

Джерело: розраховано за даними FAO [8].

У країнах світу спостерігається варіація цін на плоди за роками. Наприклад, на яблука в основного їх виробника Китаю у 2011 р. порівняно з 2007 ціни зменшилися на 24%, тоді як на інші плоди зросли, зокрема, на груші, персики та нектарини відповідно у 3,5 і 2,9 раза. Це пояснюється надто низьким рівнем їх виробництва на особу в рік.

У різних країнах ціни істотно різняться. Так, на яблука у 2011 р. вони були найвищими в Японії, Фінляндії, Австралії, Норвегії – 1,7-2,9 тис. дол./т, де їх виробництво низьке, а значно нижчими у Польщі, Україні – 0,3 тис. дол./т, де потенціал вирощування плодів яблуні значно вищий.

Серед країн «великої вісімки» основну частку у світовому виробництві плодів становлять США, наприклад, яблук у 2011 р. 5,7%. Це у 2-10 разів більше, ніж у країнах-партнерах. Водночас значне розширення виробництва всіх видів плодів у цьому році порівняно з 2007 (на 16-63%) спостерігається лише в Китаї. Найбільше фруктів споживається в Канаді та Великобританії, незважаючи на значно нижчі обсяги їх виробництва порівняно з іншими

країнами «великої вісімки», тобто основну масу плодів вони імпортують. Зокрема, попит на яблука, банани, апельсини та мандарини в середньому за 2007-2009 рр. становив по 83 кг на особу в рік (рис. 3). Найнижчий рівень споживання цих плодів у Китаї – 30 кг на особу, тоді як він знаходиться на передових позиціях у їх вирощуванні. Це пояснюється високим розвитком його зовнішньоторговельних зв'язків та експортоорієнтованістю виробництва плодової продукції.

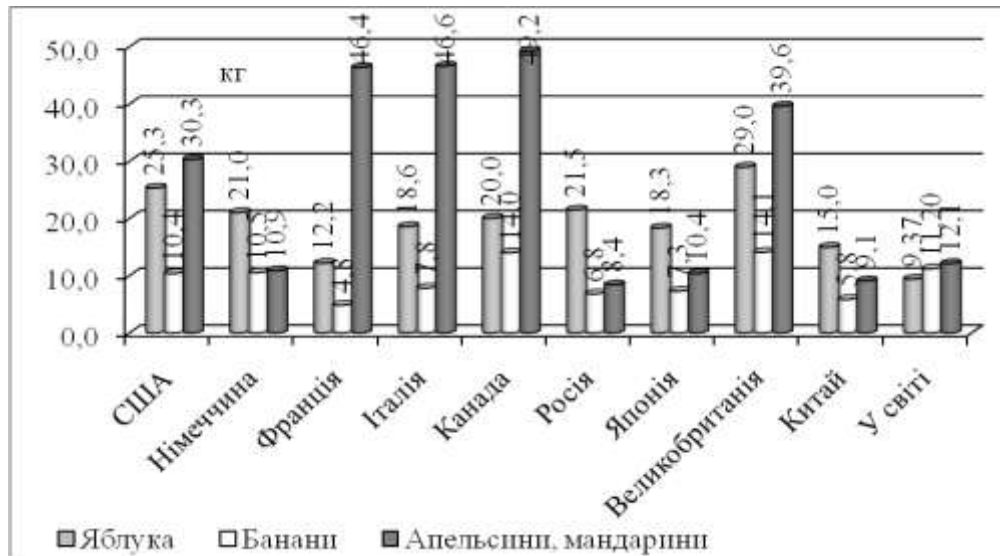

Рис. 3. Споживання плодів у світі в середньому за 2007-2009 рр., кг на особу в рік

Джерело: розраховано за даними FAO [8].

Істотно різняться у «великій вісімці» й ціни на плоди, зокрема на яблука, груші, сливи, абрикоси, персики, нектарини (рис. 4). У 2011 р. найвищими вони виявилися в Японії – 2,9-5,4 тис. дол./т, де обмежена їх пропозиція і при цьому фонд споживання за рахунок імпорту поповнюється переважно бананами та цитрусовими. Найнижчі ціни у США та Італії – 0,5-1,0 тис. дол./т, що пояснюється наявністю найбільших обсягів пропозиції плодів з-поміж перелічених країн, яка формується за рахунок власного виробництва.

В цілому світовий ринок плодів характеризується несталою кон'юнктурою за різними їх видами, коливанням обсягів експорту та імпорту, незначним зростанням виробництва і товарообігу. Очевидно, що за рівнем вирощування плодів жодна з названих вище країн не може зрівнятися з Китаєм. Спільним між ними є те, що промисловим садівництвом тут переважно займаються фермери. Особливістю ж в їх ринковій інфраструктурі є розвинена система оптових ринків та супермаркетів. У більшості країн все актуальнішим стає питання продажу якісних

плодів, які б відповідали міжнародним стандартам і вимогам СОТ щодо торгівлі сільськогосподарською продукцією. Загалом функціонування та розвиток ринку плодів та зовнішньої торгівлі практично в усіх країнах регулюється та підтримується державою. Так, дбаючи про власну продовольчу безпеку, вони вилучають аграрний сектор з ринкової економіки, використовуючи державні важелі регулювання сільського господарства. У Західній Європі під державне регулювання припадає 90% цін на сільськогосподарську продукцію, наприклад, у вигляді субсидій на засоби виробництва. Частка їх у сільському господарстві становить, наприклад, у США – 30%, Канаді – 45, країнах ЄС – 49, Швеції – 59, Японії – 66, Фінляндії – 71, Норвегії – 77, Швейцарії – 80% [3, с. 199].

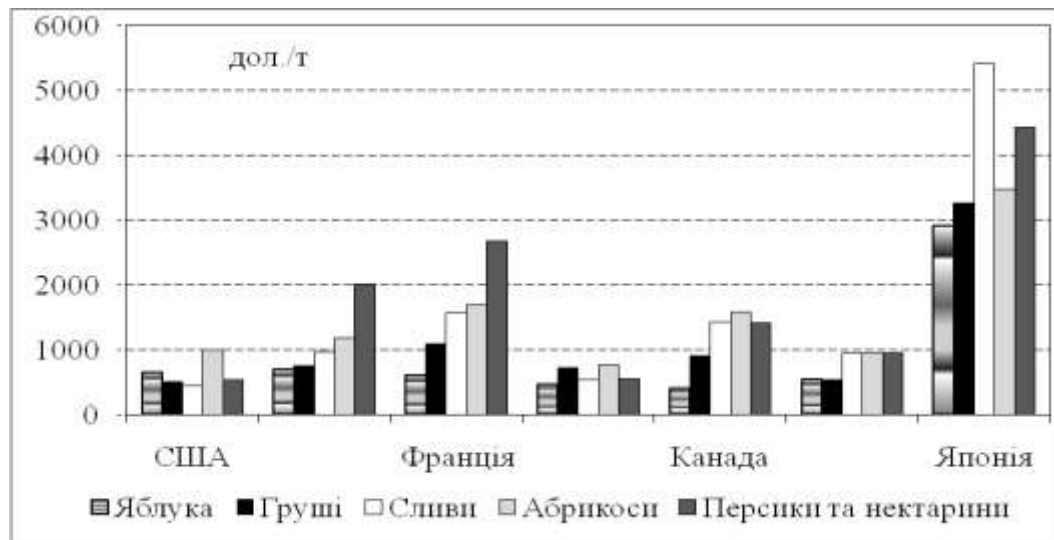

Рис. 4. Ціни на плоди у країнах «великої вісімки» у 2011 р., дол./т

Джерело: розраховано за даними FAO [8].

Для розширення пропозиції якісних вітчизняних плодів, кращого їх зберігання та ефективного збуту, посилення конкурентних позицій на світовому ринку, зважаючи на досвід розвинених країн, важливе значення має розвиток в Україні оптових ринків з усім комплексом устаткування, виробничих та обслуговуючих кооперативів, а також виважена маркетингова політика. Вважаємо, що необхідною є дійова державна підтримка різних кон'юнктурних процесів на вітчизняному ринку плодів.

На переконання багатьох українських науковців, головною метою держави повинна бути національна продовольча безпека, тому основним є підтримка розвитку сільського господарства, як умова гарантії економічної незалежності [1]. Стосовно необхідності

державного регулювання ринку, добре висловився Д. Сорос, який зазначав, що ринковим силам не можна давати повної влади, оскільки це неминуче призведе до хаосу в економіці та фінансах і, врешті решт, до розпаду світової системи капіталізму [2]. Цікавою є думка С.І. Соколенка який стверджує, що скільки б уряд не критикували, але від цього продуктів харчування на столах жителів України однаково не побільшає. Адже чим багатша країна, тим сильніша в ній тенденція до протекціоністського захисту своїх виробників сільськогосподарської продукції. І, навпаки, бідні країни намагаються обкладати своїх виробників високими податками і в результаті отримують на міжнародних ринках за свою продукцію ціну, нижчу за світову. Причиною є те, що в розвинених країнах відсоток сільського населення значно нижчий, ніж у бідних, а, отже, менша й відособленість і розкиданість селянства по території, тобто в останніх селяни просто нездатні об'єднатись і відстояти свої інтереси [6, с. 239-240].

Висновки. Світовий ринок плодів характеризується щорічним розширенням їх виробництва, що зумовлено приростом населення, високим рівнем його платоспроможності населення і зміною переваг у споживанні. Зростання попиту на плоди супроводжується посиленням конкуренції за ринки збуту і збільшенням обсягів експортних та імпортних поставок. Встановлено, що перші три лідерські позиції за рівнем вирощування плодів у світі займають банани, яблука та апельсини. Серед країн за обсягами виробництва та продажу фруктів лідирує Китай.

Незважаючи ні на що, ринку плодів постійно властиве прагнення врівноважувати попит і пропозицію. Однак ці процеси не є стабільними, тобто вони носять стохастичний характер і відбуваються під постійним впливом сукупності суперечливих або взагалі протилежних факторів, що й зумовлює безперервні коливання в тенденціях розвитку ринку. Все це викликає зацікавленість у його подальших теоретико-методологічних дослідженнях, аналізі та прогнозуванні розвитку.

Список використаної літератури

1. Кирилов Ю.Є. Роль сільгоспвиробників у забезпеченні продовольчої безпеки України в умовах глобалізації / Ю.Є. Кирилов, І.В. Осадчук // Економіка АПК. – 2012. – №1. – С. 121-128.
2. Могильний О.М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О.М. Могильний. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – 430 с.
3. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті [за ред. П.Т. Саблука]. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 638 с.
4. Сало І.А. Розвиток ринку плодів в Україні [монографія] / І.А. Сало. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 394 с.
5. Сало І.А. Світовий ринок плодів / І.А. Сало // Агроінком. – 2011. – №7-9. – С. 20-24.
6. Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна / С.І. Соколенко. – К. : Демос, 1995. – 354 с.

7. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) / [Алексійчук В.М., Амбросов В.Я., Баланюк І.Ф. та ін.]; за ред. П.Т. Саблука. – К. : ІАЕ, 2000. – 556 с.
8. FAOSTAT – FAO Statistics Division 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/>.

Одержано редколегією 16.02.14